

Για την Ελλάδα, το πρόβλημα της επιλογής μπλοκ στον Α' Παγκόσμιο πόλεμο ήταν ιδιαίτερα πολύπλοκο. Κανένας δεν μπορούσε να διανοηθεί ότι ήταν δυνατόν η χώρα να συμπολεμήσει με τις κεντρικές αυτοκρατορίες. Πέρα από τη φόρτιση των συναισθημάτων, υπήρχαν και πρακτικοί λόγοι καθώς η Ελλάδα είναι ευπρόσβλητη από τη θάλασσα όπου οι Βρετανοί κυριαρχούσαν. Η μόνη εξυπηρέτηση που ο γερμανόφιλος Κωνσταντίνος θα μπορούσε να προσφέρει στον κουνιάδο του, Κάιζερ, ήταν να την κρατήσει ουδέτερη. Το προσπάθησε ως την τελική πτώση. Πανίσχυρος μετά τους Βαλκανικούς πολέμους, ο πρωθυπουργός Ελευθέριος Βενιζέλος πίεζε για έξοδο στον πόλεμο, στο πλάι της Αντάντ. Η σύγκρουση ήταν αναπόφευκτη.

Με αφορμή τον βομβαρδισμό της χερσονήσου της Καλλιπόλης από τις δυνάμεις της Αντάντ, ο Βενιζέλος ζήτησε να αποσταλεί ελληνικό εκστρατευτικό σώμα στη Θράκη που κατεχόταν από τους Βούλγαρους (η Δυτική) και τους Τούρκους (η Ανατολική). Ο βασιλιάς έδειξε να συμφωνεί αλλά ο σύμβουλος του και «εκφραστής των απόψεων της αυλής», συνταγματάρχης Ιωάννης Μεταξάς, διοικητής επιχειρήσεων του Γενικού Επιτελείου Στρατού, διαφώνησε και υπέβαλε την παραίτησή του. Ο βασιλιάς συγκάλεσε για τις 19 και 20 Φεβρουαρίου 1915 «συμβούλιο του στέμματος» στο οποίο μετείχαν οι ζώντες πρώην πρωθυπουργοί, όλοι αντιβενιζελικοί: Γεώργιος Θεοτόκης, Δημήτριος Ράλλης, Κυριακούλης Μαυρομιχάλης, Αλέξανδρος Ζαΐμης και Στέφανος Δραγούμης. Μετείχε και ο Βίκτορας Δούσμανης, αρχηγός του Γενικού Επιτελείου Στρατού.

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος ανέπτυξε τις θέσεις του, με τις οποίες, προς μεγάλη και δυσάρεστη έκπληξη του βασιλιά, συμφώνησαν οι Γ. Θεοτόκης, Δ. Ράλλης και Στ. Δραγούμης: τέσσερις εναντίον δύο! Ο Κωνσταντίνος επιφυλάχθηκε να απαντήσει την επομένη.

Την άλλη μέρα, ο βασιλιάς ανακοίνωσε στον Βενιζέλο πως ήταν πεπεισμένος ότι η Αντάντ δεν θα κέρδιζε τον πόλεμο. Άρα, δε συμφωνούσε με τον πρωθυπουργό. Ο Βενιζέλος δεν είχε άλλη επιλογή παρά να δηλώσει παραίτηση.

Συγκάλεσε συνεδρίαση της Βουλής, έκανε μια σύντομη δήλωση και κήρυξε τη λήξη της συνεδρίασής της. Η δήλωση ήταν:

«Λαμβάνω την τιμήν να ανακοινώσω εις την Βουλήν ότι, μη εγκριθείσης υπό του στέμματος

της περαιτέρω εξωτερικής πολιτικής της κυβερνήσεως, έλαβον την τιμήν να υποβάλω τω βασιλεί την παραίτησιν της κυβερνήσεως. Παρακαλώ επομένως την Βουλήν να διακόψει τας εργασίας της μέχρι της συγκροτήσεως της νέας κυβερνήσεως».

Η δήλωση αυτή καταγράφηκε ως η «ληξιαρχική πράξη γέννησης του εθνικού διχασμού».

Ο Δημήτριος Γούναρης διορίστηκε πρωθυπουργός. Η Ελλάδα μπήκε σε οξεία προεκλογική περίοδο με τον Γούναρη να δηλώνει ότι ο Βενιζέλος ήταν έτοιμος για εδαφικές παραχωρήσεις. Ο Βενιζέλος ζήτησε από τον Κωνσταντίνο «να τον μαζέψει». Η αντιπαράθεση έφτασε στα άκρα με τους βενιζελικούς να έχουν απέναντί τους όλα τα παλιά κόμματα κι ένα καινούριο, το προσωπικό που ο Δημήτριος Γούναρης δημιούργησε για την περίπτωση. Η Εκκλησία προστέθηκε στο στρατόπεδο των αντιβενιζελικών, ενώ ο βασιλιάς βρήκε την ώρα να αρρωστήσει. Εκκλησία και κυβέρνηση συνέπραξαν να τον κάνουν καλά: Πλην όμως, ούτε η εικόνα της Παναγιάς της Τήνου, που μεταφέρθηκε στην Αθήνα, ούτε τα αντιβενιζελικά συλλαλητήρια έφεραν την ίαση. Ο βασιλιάς δεν έλεγε να αναρρώσει με τους βενιζελικούς να υποπτεύονται «διπλωματική ασθένεια» ενόψει της αναμενόμενης νίκης τους.

Οι πρώτες εκλογές με τον Ελευθέριο Βενιζέλο ουσιαστικά αντίπαλο του βασιλιά Κωνσταντίνου έγιναν στις 31 Μαΐου 1915. Από τις συνολικά 308 έδρες, ο Ελευθέριος Βενιζέλος με τους φιλελευθέρους του κέρδιζε τις 185 (το 60%) έναντι 123 όλων των άλλων. Όμως, ο Δημήτριος Γούναρης αρνιόταν να παραιτηθεί επειδή «ο βασιλεύς είναι ασθενής». Η νέα κυβέρνηση Βενιζέλου κατάφερε τελικά να ορκιστεί στις 10 Αυγούστου. Στις 22, με την υγεία του να έχει αποκατασταθεί, ο βασιλιάς δήλωσε ότι διακατέχεται από «αισθήματα βαθιάς ευθύνης ενώπιον του Θεού και της Ιστορίας». Η δήλωση σωστά ερμηνεύτηκε ως προανάκρουσμα νέας επέμβασης των ανακτόρων στα πολιτικά πράγματα της χώρας.

Η υπογραφή της βουλγαρογερμανικής συνθήκης (6 Σεπτεμβρίου 1915) και η επιστράτευση των Βουλγάρων προκάλεσαν αλυσιδωτές αντιδράσεις. Η κυβέρνηση διέταξε επιστράτευση, κάλεσε τις δυνάμεις της Αντάντ να χρησιμοποιήσουν τη Θεσσαλονίκη για τη στήριξη των Σέρβων και ζήτησε από τον βασιλιά να τιμήσει την υπογραφή του στην ελληνοσερβική συνθήκη (της 19ης Μαΐου 1913). Ο Κωνσταντίνος απάντησε ότι η ορθή ερμηνεία της συνθήκης ήταν πως η Ελλάδα θα πολεμούσε στο πλάι της Σερβίας, αν στη γειτονική χώρα εκδηλωνόταν βουλγαρική επίθεση σε πόλεμο που θα ήταν ξεκάθαρα ενδοβαλκανική

υπόθεση. Εκείνη την ώρα, η Σερβία δεχόταν εισβολή αλλά από τους Γερμανοαυστριακούς. Όχι από τους Βουλγάρους.

Με την άδεια του πρωθυπουργού Βενιζέλου και την ανοχή του βασιλιά Κωνσταντίνου που δεν ήταν σε θέση να προβάλλει αντιρρήσεις, οι στρατιωτικές δυνάμεις της Αντάντ έκαναν απόβαση στη Θεσσαλονίκη (21 Σεπτεμβρίου). Την ίδια μέρα, προκλήθηκε συζήτηση στη Βουλή, με την κυβέρνηση των φιλελευθέρων να παίρνει ψήφο εμπιστοσύνης. Όμως, ο βασιλιάς «μελέτησε τα πρακτικά της Βουλής» και κάλεσε τον Βενιζέλο να τον επισκεφτεί. Στη μεταξύ τους συνάντηση, ο Κωνσταντίνος δήλωσε ότι διαφωνεί με τις κυβερνητικές επιλογές, έστω και αν αυτές τυχαίνουν της έγκρισης λαού και βουλής, και ζήτησε την παραίτησή του (24 του μήνα). Νέος πρωθυπουργός διορίστηκε ο Αλέξανδρος Ζαΐμης με την ανοχή των Φιλελευθέρων.

Στις 4 Οκτωβρίου 1915, η Βουλγαρία εισέβαλε στη Σερβία εκπληρώνοντας τον όρο της ελληνοσερβικής συνθήκης όπως την ερμήνευε ο βασιλιάς. Ο πρωθυπουργός Ζαΐμης όμως έμεινε άπρακτος. Το θέμα, κατά τα ανάκτορα, έπρεπε να ήταν «ενδοβαλκανική οικογενειακή υπόθεση!». Την ίδια μέρα, ο υπουργός Εξωτερικών της Βρετανίας, Έντουαρντ Γκρέι (Grey) έστειλε τηλεγράφημα στον Ζαΐμη αναφέροντάς του:

«Σήμερα, οπότε η Σερβία υπέστη επίθεση παρά της Βουλγαρίας, εάν η Ελλάδα θελήσει να έλθει εις βοήθειάν της, η κυβέρνησης της Αυτού Μεγαλειότητος είναι πρόθυμος να παραχωρήσει την νήσον Κύπρον εις την Ελλάδα».

Ο Ζαΐμης απάντησε:

«Η Ελλάδα δεν δύναται να αποδεχθεί την γενομένην εις αυτήν προσφοράν και θα παραμείνει ουδετέρα».

Οι Φιλελεύθεροι τον ανέτρεψαν. Διορίστηκε νέα κυβέρνηση με πρωθυπουργό τον Στέφανο Σκουλούδη, που διέλυσε τη βουλή και προκήρυξε εκλογές για τις 6 Δεκεμβρίου. Καταγγέλθηκε για αντισυνταγματικότητα, ενώ οι Φιλελεύθεροι κάλεσαν τον λαό σε αποχή. Με τους βενιζελικούς να απέχουν, νίκησαν οι αντιβενιζελικοί. Ο Σκουλούδης παρέμεινε πρωθυπουργός. Στις 16 Μαΐου 1916, βουλγαρικός στρατός συνεπικουρούμενος από λίγους Γερμανούς εγκαταστάθηκε στο οχυρό Ρούπελ, το οποίο οι Έλληνες εκκένωσαν. Ο

Σκουλούδης διαμαρτυρήθηκε αλλά και απαγόρευσε αντιβουλγαρικό συλλαλητήριο στη Θεσσαλονίκη. Οι της Αντάντ θεώρησαν ότι οι Έλληνες τους εμπαίζουν, ο στόλος τους κατέπλευσε στον Πειραιά, ο Σκουλούδης παραιτήθηκε κι ανέλαβε πάλι ο Ζαΐμης που παρέλαβε λίστα «γερμανόφιλων» στη διοίκηση και στο στράτευμα με εντολή να τους απολύσει. Η Αθήνα συγκλονιζόταν από τις διαδηλώσεις των Φιλελευθέρων που απαιτούσαν έξοδο της χώρας στον πόλεμο και από τα συλλαλητήρια των απολυμένων που μάχονταν υπέρ της διατήρησης της ουδετερότητας.

Εκείνη ακριβώς τη στιγμή διάλεξαν τα στρατεύματα των κεντρικών αυτοκρατοριών να εισβάλουν στην Ανατολική Μακεδονία και να την καταλάβουν χωρίς μάχη. Το Δ' Σώμα στρατού παραδόθηκε και οι άνδρες που το αποτελούσαν μεταφέρθηκαν στη Γερμανία. Ήταν ατίμωση! Ο Ελευθέριος Βενιζέλος βγήκε στο μπαλκόνι του σπιτιού του (15 Αυγούστου 1916) και κατάγγειλε τον βασιλιά και τους «ηρακλείς του στέμματος» (τις μετά από αυτόν κυβερνήσεις) για προδοσία.

Στις 17 Αυγούστου 1916, ξέσπασε στη Θεσσαλονίκη το κίνημα της Εθνικής Άμυνας που επικράτησε αμέσως. Απλώθηκε στην Κρήτη και σε άλλα μέρη της Ελλάδας, ενώ πλήθος αξιωματικών, οπλιτών αλλά και δημοσίων υπαλλήλων κατέφθαναν στη Θεσσαλονίκη δηλώνοντας οπαδοί της νέας κατάστασης.

Τέλη Σεπτεμβρίου 1916, ο Ελευθέριος Βενιζέλος μαζί με τον ναύαρχο Παύλο Κουντουριώτη και μερικές εκατοντάδες οπαδών του, έφυγε στη Θεσσαλονίκη. Σχηματίστηκε τριανδρία: Οι Ελευθέριος Βενιζέλος, Παύλος Κουντουριώτης και ο εφευρέτης του λυόμενου ορεινού πυροβόλου, στρατηγός Παναγιώτης Δαγκλής.

Οργανώθηκε χωριστό κράτος με πρωτεύουσα την Θεσσαλονίκη. Περιλάμβανε Μακεδονία, Κρήτη, νησιά του Αιγαίου και, αργότερα, και κάποια του Ιονίου και αναγνωρίστηκε από την Αντάντ, τα κράτη της οποίας έστειλαν πρεσβευτές τους στην Θεσσαλονίκη. Η εκεί ηγεσία ονομάστηκε «κυβέρνησης Εθνικής Αμύνης». Προχώρησε σε γενική επιστράτευση στα τμήματα της χώρας που έλεγχε. Ο στρατός της μετείχε στις μάχες Σκρα, Ραβινέ κι αλλού.

Όμως, το κράτος της Αθήνας εξακολουθούσε να κρατά ουδετερότητα. Από τον Αύγουστο

(1916), πρωθυπουργός ήταν ο Νικόλαος Καλογερόπουλος. Οι σύμμαχοι της Αντάντ του έδειξαν ότι δεν τον εμπιστεύονται. Παραιτήθηκε, για να αναλάβει ο καθηγητής Σπυρίδων Λάμπρος που προκάλεσε στη συμμαχία ακόμα μεγαλύτερη δυσπιστία.

Στις 10 Οκτωβρίου 1916, η Αντάντ απέστειλε τελεσίγραφο στον πρωθυπουργό της «Νότιας» Ελλάδας, ζητώντας τον παροπλισμό των βαριών πολεμικών πλοίων και άλλου οπλισμού. Το τελεσίγραφο απορρίφθηκε.

Πολεμικά πλοία του γαλλικού στόλου έπιασαν στον Πειραιά και, στις 18 Νοεμβρίου 1916, αποβίβασαν 3.000 άνδρες. Ο βασιλιάς Κωνσταντίνος και η κυβέρνησή του παρέταξαν 15.000 άνδρες να φυλάνε τις προσβάσεις από τον Πειραιά στην Αθήνα. Οι Γάλλοι προχώρησαν ως το Θησείο όπου συγκρούστηκαν με τους Έλληνες. Καθώς και οι δυο πλευρές μετρούσαν νεκρούς, αργά το μεσημέρι, ο Κωνσταντίνος προσφέρθηκε να παραδώσει έξι πυροβολαρχίες. Οι Γάλλοι δέχτηκαν και οι εχθροπραξίες σταμάτησαν. Ξανάρχισαν το απόγευμα. Αυτή τη φορά, οι Γάλλοι είχαν και τη βοήθεια των κανονιών που από τα πλοία βομβάρδιζαν την Αθήνα. Η σύρραξη σταμάτησε αργά τη νύχτα, όταν τα βρήκαν ο Κωνσταντίνος και οι πρεσβευτές των χωρών της Αντάντ. Οι Γάλλοι αποσύρθηκαν.

Ήταν η ώρα να δράσουν οι «αντιβενιζελικοί». Ξεκίνησαν πανηγυρίζοντας την απόσυρση των Γάλλων και συνέχισαν με επιθέσεις εναντίον γνωστών βενιζελικών, λεηλατώντας σπίτια και καταστήματα και κακοποιώντας πολίτες. Ο δήμαρχος Αθηναίων, Εμμανουήλ Μπενάκης, μόλις που πρόλαβε να γλιτώσει το λιντσάρισμα. Άλλοι δολοφονήθηκαν ως πράκτορες της Αντάντ. Ο πρωθυπουργός φέρεται να δήλωσε «τακτοποιούμε τα του οίκου μας», ενώ οι επικεφαλής των συμμοριών κραύγαζαν «ο φονεύων βενιζελικόν δεν φονεύει άνθρωπον». Ήταν τα έκτροπα που ονομάστηκαν «Νοεμβριανά».

Τον ίδιο καιρό, το κράτος της Θεσσαλονίκης απλωνόταν, ενώ ο πρωθυπουργός του, Ελευθέριος Βενιζέλος, κήρυσσε τον πόλεμο εναντίον των κεντρικών αυτοκρατοριών. Το κράτος της Αθήνας τελούσε κάτω από τον ναυτικό αποκλεισμό του στόλου της Αντάντ. Η κυβέρνηση Λάμπρου υπέβαλε παραίτηση. Ανέλαβε πάλι κυβέρνηση Ζαΐμη (21 Απριλίου 1917).

Ο συμμαχικός στόλος κυριεύσε τον Ισθμό της Κορίνθου, πλοία του κατέπλευσαν στον Πειραιά και (27 Μαΐου), ο Γάλλος βουλευτής, Κάρολος Ζονάρ, δήλωσε πως είναι ο ύπατος αρμοστής στην Ελλάδα και επέδωσε τελεσίγραφο στην κυβέρνηση Ζαΐμη. Στις 30 Μαΐου, ο Κωνσταντίνος παραιτήθηκε υπέρ του δευτερότοκου 24χρονου γιού του, Αλέξανδρου, κι έφυγε από τη χώρα. Οι Γάλλοι κατέλαβαν την Αθήνα. Στις 14 Ιουνίου, έφθασε από τη Θεσσαλονίκη ο Ελευθέριος Βενιζέλος και ανέλαβε πρωθυπουργός ολόκληρης της Ελλάδας. Ο Αλέξανδρος φάνηκε να είναι ενθουσιασμένος με την εξέλιξη. Μπροστά του όμως είχε λιγότερο από δυόμισι χρόνων ζωή. Όταν ο πόλεμος τελείωσε, η Ελλάδα βρισκόταν στην πλευρά των νικητών.

ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ: Η ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ

(protagon.gr, 18.3.2016)